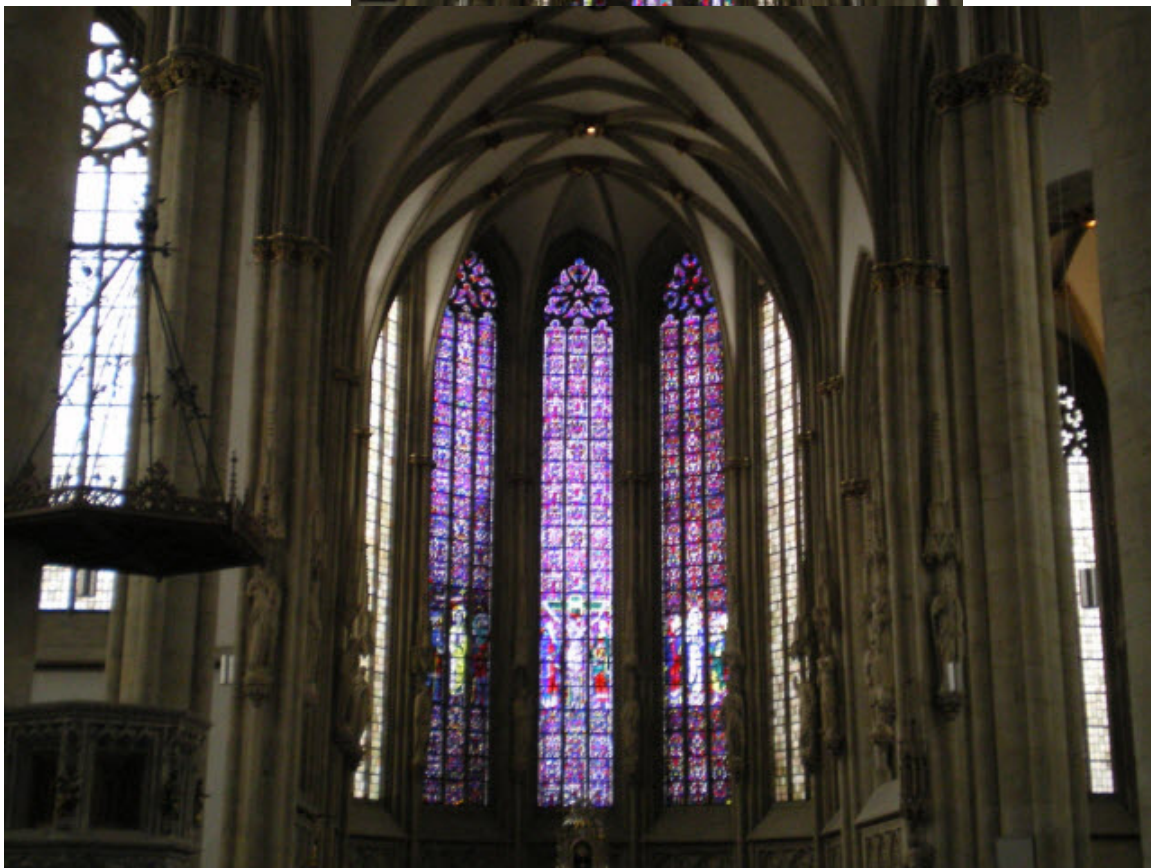

25 Νοεμβρίου 2011

Το διπλό νόημα της εκκοσμίκευσης

[Αφιέρωμα](#) / [Παράδοση](#)

[Πρωτοπρεσβύτερος Βασίλειος Θερμός](#)

Η πορεία

της Εκκλησίας μέσα στον κόσμο σημαδεύεται από μία βασική αντινομία που περιέγραψε ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ. Πρέπει να εργασθεί μέσα στον κόσμο και με τα μέσα του κόσμου, αλλά ταυτόχρονα να μαρτυρεί γι' αυτό το διαφορετικό που κομίζει. «Γιατί οι Χριστιανοί είναι οι υιοί της αιωνιότητας, δηλαδή οι μελλοντικοί πολίτες της ουράνιας Ιερουσαλήμ. Ακόμη προβλήματα κι ανάγκες «του αιώνας τούτου» δεν μπορούν ν' αποπεμφθούν ή να παραθεωρηθούν σε καμιά περίπτωση

και κατά καμιά έννοια, αφού οι Χριστιανοί καλούνται να εργασθούν και να υπηρετήσουν ακριβώς «σ' αυτό τον κόσμο» και «σ' αυτό τον αιώνα». Μόνο που πρέπει όλες αυτές οι ανάγκες, οι σκοποί και τα προβλήματα να θεωρηθούν μ' αυτή τη νέα κι ευρύτερη προοπτική που αποκαλύπτεται από τη χριστιανική αποκάλυψη και φωτίζεται από το φως της».

Δύσκολο να υπάρξει ακροβασία χωρίς ίλιγγο και χωρίς θύματα - στην περίπτωση μας η εκκοσμίκευση προκύπτει ως ατύχημα που συνίσταται στο θάμπωμα από τα φώτα του κόσμου και στην προσγείωση στην ασφάλεια του δαπέδου. Για τέτοιο μαρτύριο της συνειδήσεως και τίποτα λιγότερο προοριζόμαστε οι Χριστιανοί. Ο μέγας Ιεροεξεταστής το είχε συλλάβει και σ' αυτό στήριξε το κατηγορητήριο κατά του Χριστού: «Και να που αντί να βάλεις σταθερές βάσεις για τον ησυχασμό της ανθρωπίνης συνείδησης μια για πάντα, τους πρόσφερες ό,τι πιά ασυνήθιστο, ενδεχόμενο και αόριστο, όλα εκείνα που ήταν ανώτερα από τις δυνάμεις των ανθρώπων, φέρθηκες λοιπόν σα να μην τους αγαπούσες καθόλου... Παίρνω όρκο πως ο άνθρωπος πλάστηκε πιο αδύναμος και πιο ταπεινός απ' ό,τι τον νόμισες».

Στην ίδια συνάφεια ο Ιεροεξεταστής περιγράφει πως αυτός και οι όμοιοί του διόρθωσαν το έργο του Χριστού: στήριξαν την εξουσία τους στο θαύμα, στο μυστήριο, και στο κυρός. Έτσι κατέστησαν κοσμική τη βασιλεία Του «από τα δεξιά», δηλαδή στο όνομά Του. Αλλά η εκκοσμίκευση αχρηστεύει την μαρτυρία της Βασιλείας από οποιαδήποτε κατεύθυνση και αν προέρχεται.

Η έννοια της εκκοσμίκευσης έχει περίεργα στενέψει στη θεολογική και εκκλησιαστική μας ζωή. Έχει κανείς συχνά την αίσθηση πως κάποια μορφή εκκοσμίκευσης βάλλεται τις περισσότερες φορές στο όνομα μιας άλλης μορφής της. Από τη μια «η λησμοσύνη της Εκκλησίας ως μυστηρίου...Όπου διακινδυνεύει κανείς να απομείνει στα σταυροδρόμια του κόσμου ένας λαχανιασμένος προφήτης, που εγκαταλείπεται τελικά στα πνεύματα αντί να τα διακρίνη», και από την άλλη ο επικριτής του, «μία Εκκλησία-καταφύγιο, γκέττο, που ο λειτουργικός της πλούτος, διατηρημένος στον αρχαϊσμό του, προκαλεί ένα τελετουργικό νανούρισμα, συγκινητικό, αλλά δίχως ενδεχόμενο ούτε διακινδύνευσης ούτε δημιουργίας ζωής».

Κατά κανόνα ως εκκοσμίκευση νοείται από τον σύγχρονο εκκλησιαστικό λόγο μόνο το πρώτο είδος, ως ενδοτικότητα απέναντι στο πνεύμα της αμαρτίας και του συμβιβασμού. Ως χωρίο-έμβλημα χρησιμοποιείται η παραίνεση του αποστόλου Παύλου: «μη συσηματίζεσθε τω αιώνι τούτω» (Ρωμ. 12: 2). Τέτοιες εκκοσμικεύσεις αντιμετωπίζουμε πολλές στην προσωπική μας ζωή, όπως και στις εκκλησιαστικές μας δραστηριότητες, και γι' αυτό οφείλουμε να επαγρυπνούμε αμείλικτα. Αν, όμως, έχουμε το βλέμμα στραμμένο συνεχώς προς μία κατεύθυνση. κινδυνεύουμε να αφήσουμε αφύλακτα τα νώτα μας.

Όταν οι μαθητές, ενοχλημένοι από την άρνηση των Σαμαρειτών να δεχθούν τον Χριστό, πρότειναν να ζητήσουν φωτιά από τον ουρανό να τους κατακάψει, άκουσαν την εξής απάντηση: «Δεν γνωρίζετε ποίου πνεύματος είστε σεις. Ο υιός του ανθρώπου δεν ήλθε να καταστρέψει ψυχές ανθρώπων, αλλά να σώσει» (Λουκ. 9:55-56).

Εδώ έχουμε μία χαρακτηριστική περίπτωση εκκοσμίκευσης εκ δεξιών, με άλλα λόγια με πρόφαση ευσέβειας. Πρόκειται για εκείνη την εκκοσμίκευση που σήμερα (ίσως και πάντοτε) περνά απαρατήρητη, κυρίως λόγω της μορφολογικής διαφοράς της. Σε αντίθεση με την εκκοσμίκευση «εξ αριστερών», η οποία προδίδεται εύκολα λόγω του μορφολογικού εξοπλισμού της που χαρακτηρίζεται από αδιαφορία και χαλαρότητα, η «ευσεβής» εκκοσμίκευση λανθάνει την προσοχή επειδή έχει το χαρακτηριστικό ότι λαμβάνει χώρα στο όνομα του Θεού και με τη μορφή του υπέρ Αυτού ζήλου. Οι επί μέρους τρόποι υπάρξεως της ποικίλλουν: παραδοσιολογία, κοσμοφοβία. ανελευθερία, έλεγχος κ.ά.

Έστω και αν κάποιοι ήσαν Ιουδαίοι που σκέπτονταν και ενεργούσαν στο όνομα του αληθινού Θεού. αυτό δεν τους καθιστά λιγότερο «κόσμο», εφ' όσον δεν είναι φορείς της λογικής του Χριστού. «Και ο κόσμος δεν τον γνώρισε· ήλθε στους δικούς του και οι δικοί του δεν τον δέχθηκαν» (Ιω. 1:11). Όταν ο Χριστός έλεγε τη φράση «Πάτερ άγιε, ο κόσμος δεν σε γνώρισε, εγώ όμως σε γνώρισα» (Ιω. 17: 25). δεν εννοούσε προφανώς τους ειδωλολάτρες αλλά τους αδιάφορους ή φανατικούς συμπατριώτες Του. Όποιος δεν αποφασίζει να μπει στη λογική του Χριστού παραμένει «κόσμος», αμέτοχος της δόξας Του.

Το να εξαπατώμεθα τόσο εύκολα από την διαφορά μορφολογίας δεν κολακεύει την εκκλησιαστική μας συνείδηση. Μοιάζει με την περίπτωση εκείνου που, ενώ το δάκτυλο τού δείχνει το φεγγάρι, αυτός εξακολουθεί να κοιτά το δάκτυλο.

Επειδή αυτό το είδος εκκοσμίκευσης δεν γίνεται αντιληπτό, σοβαρές συνέπειες ακολουθιών στη ζωή της Εκκλησίας. Όταν ο εχθρός εμφανίζεται σαν φίλος, τότε

μπορεί να δράσει ανενόχλητος. Για παράδειγμα, υιοθετούνται η διαφήμιση ως τρόπος επιρροής (πουλώντας εικόνα αντί για πραγματικότητα) και η καταπίεση ως μέθοδος «πειθούς» (με στόχο τον απόλυτο έλεγχο της αποτελεσματικότητας). Εξάλλου η άρνηση να διαλεχθεί η Θεολογία και η Εκκλησία με τις πραγματικότητες του κόσμου (επιστήμη, φιλοσοφία, τέχνη κ.ά.) από πολλούς εισπράττεται ως πιστότητα στην παράδοση, ενώ οποιοσδήποτε διάλογος μαζί τους θεωρείται προκαταβολικά εκκοσμίκευση. Στην πραγματικότητα, τόσο η υποχωρητικότητα που οδηγεί σε συγκρητισμό όσο και η πείσμων απομόνωση που οδηγεί σε ανιστορικότητα αποτελούν μορφές εκκοσμίκευσης.

Ο λόγος που η παραδοσιαρχία συνιστά εκκοσμίκευση είναι ότι κρυσταλλώνει μόνιμα και προσδένεται στη συνέχεια σε συγκεκριμένες μορφές της ιστορικής εξέλιξης. Όπου είναι ο θησαυρός μας βρίσκεται και η καρδιά μας (Ματθ. 6:21)• η δική της ψυχή έχει αγκυροβολήσει σε ιστορικά σχήματα που μας βόλεψαν και σε ψυχολογικές αντιδράσεις που από τη συνήθεια καθαγιάστηκαν ως φυσικές και εύλογες. Δεν υπάρχει η διαρκής κινητικότητα και δίψα του αιωνίου, λείπει η άρνηση να καταπαύσουμε κάπου οριστικά στον νυν αιώνα. «Η απολυτοποίηση όμως του κτι-στού αποτελεί βασική θεολογική αστοχία που αναιρεί την ουσία του Χριστιανισμού. Η απολυτοποίηση αυτή σημαίνει εγκλωβισμό στην εγκοσμιότητα· σημαίνει ειδωλολατρεία. Ταυτόχρονα η απολυτοποίηση του κτιστού ακρωτηριάζει την ανθρωπολογία και την αλήθεια για το ανθρώπινο πρόσωπο. Το κτιστό ως φθαρτό και πρόσκαιρο βρίσκεται εντεύθεν των ορίων του θανάτου. Συνεπώς δεν μπορεί να λυτρώσει τον άνθρωπο από τον φόβο του θανάτου και να προσφέρει σε αυτόν ελευθερία και πληρότητα. Δεν μπορεί να τον βοηθήσει στην ολοκλήρωσή του ως προσώπου».

Από την δεξιά εκκοσμίκευση λείπει το φρόνημα της ξενιτείας και η προοπτική της εσχατολογίας. Στην αριστερή εκκοσμίκευση χαλαρώνει η ασκητική και πλεονάζει η δικαιολογία. Η πρώτη συνήθως υποβάλλεται σε έντονη άσκηση, εκτός όμως από την άσκηση της πίστης διότι δεν αντέχει την αβεβαιότητα. Η δεύτερη, όταν δεν είναι «κοσμική», χαρακτηρίζεται μερικές φορές από την αυταρέσκεια μιας ορθής Θεολογίας, η οποία όμως δεν βιώνεται στην πράξη. Και οι δύο στερούνται θάρρους και ανιδιοτέλειας.

Η Εκκλησία από την αρχή της ιστορίας της επέλεξε να βαδίσει την οδό της μεσότητας: να μην αλλοιωθεί από την χαλαρότητα των ηθών και απολέσει το ασκητικό της φρόνημα, αλλά και να μην γοητευθεί από την αυστηρότητα ορισμένων που προσπαθούσαν να την εξαργυρώσουν στο όνομα του Θεού. Έτσι, για παράδειγμα, θέσπισε κωλύματα για την ιερωσύνη, αρνήθηκε τις ερωτικές σχέσεις εκτός του γάμου, διαμόρφωσε μακρές περιόδους νηστειών, επέβαλε

συμφιλίωση πριν τη Θεία Κοινωνία· αλλά ταυτόχρονα αποδέχθηκε τον γάμο των κληρικών, καταδίκασε όσους αποστρέφονται τον γάμο με πρόφαση ευλάβειας, αρνήθηκε την αραίωση της Θείας Κοινωνίας που γίνεται με την ίδια πρόφαση, απέρριψε τη βδελυγμία προς ορισμένες τροφές. Αλλά και πολλές αιρέσεις χρειάστηκε να καταδικάσει, οι οποίες εμφανίσθηκαν με το επικάλυμμα της ευσέβειας, που όμως στην πραγματικότητα υπέκρυπτε πουριτανισμό: εγκρατιτισμό, απολλιναρισμό, μονοφυσιτισμό, μονοθελητισμό, εικονομαχία, βαρλααμισμό. Δεν παρασύρθηκε ποτέ από τα επιφαινόμενα αλλά προχώρησε με αδέκαστη τόλμη στην διάκριση των πνευμάτων (Α' Θεσσ. 5:21, Α' Ιω.4:1).

Το Ορθόδοξο φρόνημα δεν υποκύπτει σε σημαίνοντα επειδή απλώς συμβαίνει να του είναι οικεία, αλλά εξετάζει προσεκτικά αν αυτά παραπέμπουν σε πράγματι ευλαβή και αληθεύοντα σημαινόμενα. Οι Αποστολικές Διαταγές καταρρίπτουν το ταμπού το οποίο ακόμη και σήμερα θεωρεί ακάθαρτη τη γυναίκα κατά τις ημέρες της εμμήνου ρύσεως : «Αν κυρία μου, νομίζεις ότι κατά τις ημέρες της περιόδου είσαι κενή από Άγιο Πνεύμα, τότε αν ξαφνικά πεθάνεις τις μέρες εκείνες θα φύγεις χωρίς παρρησία προς τον Θεό... Μόνο η ασέβεια και η παράνομη πράξη απομακρύνουν το Άγιο Πνεύμα... Αν όπως λες τις μέρες της περιόδου είσαι κενή από Άγιο Πνεύμα, τότε είσαι γεμάτη από ακάθαρτο πνεύμα... Να μελετάς τους νόμους του Θεού χωρίς να προσέχεις τίποτα, ούτε τη φυσική καθαριότητα, ούτε τη νόμιμη σαρκική απόλαυση, ούτε τον τοκετό, ούτε την αποβολή, ούτε τα σωματικά ελαττώματα, διότι αυτές οι προκαταλήψεις είναι άσκοπες επινοήσεις ανθρώπων μωρών που δεν έχουν μυαλό». Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος δεν διστάζει να κατηγορήσει για ιουδαϊκό φρόνημα όποιον αισθάνεται ακάθαρτος μετά από έγγαμη σεξουαλική επαφή: «Δεν είναι ακάθαρτη από τη φύση της η συζυγική σχέση, ασύνετα και αναίσθητα Ιουδαίε, αλλά ακάθαρτα είναι όσα εξαρτώνται από την προαίρεση του ανθρώπου .Αφού ο γάμος είναι τιμημένος και καθαρός, πως νομίζεις ότι μολύνεσαι από την συζυγική πράξη;». Η Ορθοδοξία δεν ενδιαφέρεται να προσθέτει αθεολόγητες απαγορεύσεις στην ηθική ή να φορτώνει με περιττές προσθήκες τη λατρεία, νομίζοντας ότι έτσι θα φανεί ευάρεστη στον Θεό.

«Είναι πολύ πιο εύκολο να ζεις και να αναπνέεις μέσα σε καθαρές διακρίσεις μεταξύ του ιερού και του βέβηλου, του φυσικού και του υπερφυσικού, του αγνού και του ακάθαρτου, να κατανοείς τη θρησκεία ως ιερά «ταμπού», νομικές συνταγές και καθήκοντα τελετουργικής ευθύτητας και κανονικής «εγκυρότητας». Και είναι πολύ πιο δύσκολο να διαπιστώνεις ότι τέτοια θρησκεία όχι μόνο δεν αποτελεί απειλή για την «εκκοσμίκευση» αλλά αντίθετα είναι ο παράδοξός της σύμμαχος». Η εκ δεξιών εκκοσμίκευση πάντοτε αναζητά το εύκολο, το ασφαλές. Της είναι ακατανόητη, συχνά και αγχογόνος η τιμητική θεϊκή κλήση της διαπροσωπικής σχέσης η εκκρεμότητα του «ήδη και όχι ακόμη» μιας αδιάλειπτης πορείας.

Η δεξιά εκκοσμίκευση αντλεί τη δύναμή της από την αλλοτριωτική ιδιότητα που διαθέτει η γλώσσα. Ο ανθρώπινος λόγος έχει την ικανότητα να χρησιμοποιεί ευλαβές υλικό προκειμένου να συγκαλύψει ακριβώς ασεβή νοήματα . Μία ερμηνευτική ανυποψίαστη για την παραπλανητική λειτουργία του λόγου παύει να είναι ερμηνευτική. «Δεδομένου ότι ο χριστιανικός φονταμενταλισμός χρησιμοποιεί, έστω και επιλεκτικά, χριστιανικά συμβολικά συστήματα, που είναι φυσικό να συμπίπτουν με τις δογματικές ή τις άλλες αρχές της Εκκλησίας, δεν είναι πάντοτε εύκολη η άμεση εξωτερική διάκρισή του από την Εκκλησία. Η ειδοποιός διαφορά του φονταμενταλισμού βρίσκεται στην αυτονόμηση και απολυτοποίηση του

συμβολικού συστήματος. Και αυτό μπορεί να διαπιστωθεί μόνο σε σχέση με τα πρόσωπα ή τις ομάδες που το χρησιμοποιούν. Το ίδιο συμβολικό σύστημα είναι δυνατό να λειτουργεί όχι με διαφορετικούς αλλά και με διαμετρικά αντίθετους τρόπους. Μπορεί να εκφράζει ελευθερία ή σκοταδισμό, αυθεντική πνευματική ζωή ή φονταμενταλισμό. Ο αληθινός πιστός περνά από το συμβολικό επίπεδο στην υπαρξιακή μετοχή, ενώ ο φονταμενταλιστής απολυτοποιεί νευρωτικά το ίδιο το συμβολικό σύστημα· καθλώνεται σε αυτό». Το παράθεμα αυτό επισημαίνει την μεγάλη αλήθεια, πως η ζωή ή ο θάνατος μπορούν να προκύψουν αποκλειστικά από το είδος θεολογικής ερμηνείας που θα ασκηθεί σε ένα και το αυτό συμβολικό σύστημα. Συνεπώς και η αιχμαλωσία του κόσμου (Β' Κορ. 10:5) ή, η ομηρεία στον κόσμο θα εξαρτηθούν από την νηφαλιότητα και την εντιμότητα της θεολογικής ερμηνευτικής.

Δυστυχώς θέματα που οι Πατέρες ως πρωτοπόροι κατανόησαν και έθεσαν τα κριτήρια για την αντιμετώπισή τους, ακόμη και σήμερα τυγχάνουν πρωτόγονης μεταχείρισης. Υποχωρήσεις απέναντι στον κόσμο, αλλά και αγκυλώσεις εξίσου, επιχειρούνται τότε με πρόσχημα μια ψευδοθεολογία και τότε χωρίς κανένα επιχείρημα, επειδή «έτσι μάς αρέσει». «Το θέμα εκκοσμίκευση επιχειρείται να κατανοηθεί μορφολογικά, δηλαδή ως πλέγμα ενεργειών θετικών ή αρνητικών, και όχι εσωτερικά, δηλαδή ως πνευματική τοποθέτηση του ανθρώπου απέναντι στο μέγεθος κόσμος... Δεν πρέπει να συνδέεται με το ποσοστό συμμετοχής του χριστιανού στα πράγματα του κόσμου, αλλά με την πρόθεσή του».

Στην Εκκλησία δεν χρειαζόμαστε τέτοιες κατηγορίες διότι διαθέτουμε τη δική μας ταυτότητα. Και ο «προοδευτικός» και ο «συντηρητικός» κατά βάθος αισθάνονται τον κόσμο δυνατότερο από την Εκκλησία. Έτσι ο πρώτος παραδίνεται στην γοητεία του, ενώ ο δεύτερος προσπαθεί να αμυνθεί. Και οι δύο στερούνται της ειρήνης εκείνης που παρέχει η κατά Θεόν ζωή και νήψη.

Με τα δεδομένα αυτά πολλά σημεία της εκκλησιαστικής μας ζωής ζητούν αναθεώρηση. Για παράδειγμα, ποιά σχέση υπάρχει ανάμεσα στο κλίμα μιας σύγχρονης Βάπτισης ή του λαογραφικού παρελθόντος της από τη μια, και των κατηχήσεων του Αγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων από την άλλη; Η άβυσσος που τα χωρίζει ως προς τις αντιλήψεις και τους στόχους (ενώ πρόκειται για το ίδιο Μυστήριο) κάνει φανερή την ανάγκη ανατοποθετήσεως του εκκλησιαστικού μας φρονήματος. Στη γλώσσα της Εκκλησίας αυτή η μεταβολή ονομάζεται μετάνοια.

Χρειαζόμαστε ένα νέο νο. με τον οποίο θα σπουδάσουμε ως εκκλησιαστικό σώμα την Παράδοσή μας (με κεφαλαίο). Με το εφόδιο αυτό ελπίζουμε να καταστούμε ικανοί να διακρίνουμε κατ' αρχήν τις περιοχές εκείνες στις οποίες ο κόσμος έχει εισβάλει στην εκκλησιαστική ζωή και νοοτροπία, έστω και αν έχει καλυφθεί κάτω

από τη μορφή της λαϊκής ευσέβειας ή της βυζαντινής «παράδοσης» ή της τελετουργικής συνήθειας ή της δημόσιας εκκλησιαστικής παρουσίας. Στη συνέχεια θα κληθούμε να καταβάλουμε το τίμημα της ελευθερίας μας από τις «ευλαβείς» μορφές του εισβολέα κόσμου, καθώς και από τα κοσμικά δεκανίκια των ποικίλων «δικαίων» της Εκκλησίας. Αν η μετάνοιά μας είναι συνεπής, το πιθανότερο είναι ότι θα μας επιτρέψει να υπηρετήσουμε τον κόσμο ανιδιοτελώς, από αγάπη, παραμένοντας στην απόσταση που απαιτείται για να λειτουργούμε την σωστική κριτική του. Είμαστε μέσα και ταυτόχρονα έξω.

«Ούτως ακριβώς συμβαίνει εις τους μετανούντας φλογερώς. Το συντετριμμένον πνεύμα του ανθρώπου, διψών έως θανάτου τον σώζοντα Θεόν, έλκεται προς Αυτόν δι' όλου του είναι. Και τότε ο άνθρωπος δεν γνωρίζει πότε και πώς συνετελέσθη εν αυτώ η αλλαγή, αλλ' επιλανθάνεται του υλικού κόσμου, και αυτού εισέτι του ιδίου σώματος. Παραμένει εν τούτοις το αυτό πρόσωπον, θα ηδυνάμεθα να είπωμεν, μετά δυνάμεως και διαύγειας, όσον ουδέποτε άλλοτε εις την συνήθη καθ' ημέραν ζωήν» (Γερ. Σωφρόνιος).

Ποιός είπε πως είναι εύκολο; Απλώς είναι αληθινό και γι' αυτό αιώνιο. Κάθε εκκοσμίκευση, δεξιά ή αριστερή, θα πεθάνει μαζί με τα φθαρτά στοιχεία του κόσμου. Η εκκλησιαστική στάση μόνο θα επιβιώσει στα έσχατα, αφού «ο κόσμος και η επιθυμία του περνούν, ενώ αυτός που κάνει το θέλημα του Θεού μένει αιώνια» (Α΄ Ιω. 2:17).

(π. Βασιλείου Θερμού, «Οι δικοί μου ξένοι», εκδ, Εν πλω, σ. 65-75)

<http://bit.ly/1aHrT5m>